

Josep M. Espinàs fa memòria

per Xènia Bussé

(Fotos: Tina Bague)

Enguany, Josep M. Espinàs ha presentat el seu vuitanta-vuitè llibre o, segons ell mateix, el norantè, ja que la cosa no és clara, tot i que deixa el compte a qui el vulgui dur. *A ritme del temps* duu subtítol *–Notes d’una vida–* i a la coberta hi ha un teclat d’un piano i unes mans de pianista. Després de llegir el volum s’arriba a una conclusió: no es tracta d’un llibre, sinó d’un CD, d’un recull de cançons. I així mateix ho plantejo a Josep M. Espinàs en aquesta conversa.

M'agrada això que dius d'un recull de cançons, perquè no m'ho ha dit ningú. Potser sí, potser sí que són cançons.

En molts dels textos, en moltes de les cançons del llibre, ens hi surt explícita la música: «Summertime», de Porgy and Bess; «A kiss is just a kiss», una frase d'As Time Goes by, Brassens, Léo Ferré, jazz... Però, quines altres músiques tenies al cap mentre escrivies?

Ui! Moltes, moltíssimes per a recordar-les totes. El que tenia ben present, perquè així és com anava fent-se el llibre, és que cadascun dels textos tenia el seu propi ritme i que anava bé llegir-lo mig recitant, com murmurant, i no pas fent-ne una lectura totalment interior, en silenci. I això és així perquè sí, jo no hi he intervingut directament. El llibre s'ha anat fent sol i així mateix ha sorgit, en total llibertat. Ha estat el primer llibre que m'ha desconcertat.

Ja has dit més d'un cop, però, que unes memòries, tal com s'entén el gènere, no les hauries fetes.

Ui, no! No ho he pretès, de fer unes memòries. M'hauria avorrit. I, en canvi, m'he divertit molt fent aquest llibre. Com et deia, el ritme m'ha sortit sense voler i m'ha marcat com havien de ser aquests records, aquestes idees, la forma que havien de tenir. De cap manera no poden ser unes memòries, que sempre van plenes de dates, fets precisos, valoracions. Això ha estat espontani, tot al contrari d'un pla preconcebut i elaborat. D'altra banda, no són poemes, com algú m'ha dit.

En algun text rimes, però.

Perquè se m'ha escapat, no ho volia pas. És clar que no són poemes, no?

«El llibre s'ha anat fent sol i així mateix ha sorgit, en total llibertat.»

Sí, sí, claríssim. Per mi sí, vaja. Tornem al ritme. Tot i no ser el mateix, el fet d'escriure articles, que es pot entendre que és practicar l'escriure curt, t'ha ajudat a trobar el ritme d'aquest llibre?

Suposo que sí, però aquests textos tenen un ritme propi. Jo insisteixo que es llegeixi murmurant el text, s'entén molt millor tot.

Com deies, no hi has posat dates ni moments històrics, però en poques ratlles un es fa la imatge sencera. Quan parles del teu pare, de la teva mare...

Les emocions que un ha viscut apareixen a través de l'escriptura. De vegades, a partir d'un gest concret o una paraula d'una persona, sorgeix un record sencer, una imatge global. En aquest llibre hi ha coses que no són gens

poètiques. Com per exemple una comissaria de policia. I, a més, no en faig mai cap valoració: hi ha l'emoció, el record i prou.

En un text, «Arbres de la memòria», parles de l'exili, de la gent que fugia per la frontera acabada la guerra civil i com recordes els seus passos per la carretera de França mentre tu hi passes caminant. És breu, però s'hi evoca tot.

Sense voler-ho, recordant que he caminat moltes vegades per aquella carretera, i sense fer-ho bonic, m'explota una idea. Sense forçar cap tema, això és el que en un moment determinat va sorgir. Com una confessió.

En un altre indret, parles dels amics, alguns ja desapareguts. N'hi ha un que el cites amb nom, Ramon Folch, «amic meu i fill d'en Folch i Torres».

Amb en Ramon som amics i, a més, havíem anat junts als escolapis i després vam fer tota la carrera de Dret. Ens trobàvem cada setmana per llegir-nos coses, quan érem a la universitat. El Dret no era el que més ens agradava; tots dos escrivíem i vam decidir que cada setmana, en trobar-nos, fixaríem un tema sobre el qual escriure i una setmana després ens el llegiríem l'un a l'altre. Un tema podia ser «L'home que encén els fanals», una cosa que ara ja no existeix, però que quan estudiàvem nosaltres era la cosa més normal del món.

Escriure ha de ser la cosa més normal del món?

És clar. Per a mi, ho és. Jo mai no m'he proposat res, he viscut al dia. Per tant, sóc contrari a la gran creació literària, a l'ambició que això comporta. Si analitzem aquest llibre, es pot veure que l'Espinàs té filosofia, que és sentimental... Això és així perquè és tal com m'ha sortit. No em puc convertir en un altre quan escric... Tot i que ara tinc un nou tractament, «Excel·lentíssim Senyor», després que m'hagin donat la Medalla d'Or de la Generalitat. Jo no hi seré, però em faria angúnia llegir la meua esquela amb aquest tractament. Si sóc l'Espinàs, jo!

Això, els teus lectors ho tenen clar, no? Quan et vénen a trobar, què et diuen?

He estat al carrer, per Sant Jordi, durant seixanta anys seguits i m'he trobat amb moltíssimes coses. La majoria serveixen perquè un escriptor toqui de peus a terra, si és que no hi tocava. T'entrena per a la modèstia, ja que uns quants Sant Jordi seguits et podrien inflar, inflar. Jo m'he trobat actituds humanes precioses, com una senyora que em va explicar que havia perdut el marit, però que venia perquè li signés el llibre per a col·locar-lo amb els altres que tenia signats meus, de quan venien tots dos, quan tots dos eren vius... D'altres vegades, la cosa era molt diferent, però no menys interessant. Un dia em ve un senyor amb *El testament* de Xavier Benguerel i em demana que l'hi signi. Jo li dic que aquell llibre no l'he escrit jo, que no és meu. I l'home em respon: «És igual.» O un senyor que s'acosta a

la parada arrossegant una maleta plena de llibres i pretén que els hi signi tots, amb la qual cosa hauria col·lapsat la cua de lectors durant hores... Li vaig haver de dir que, tota la maleta, no podia signar-la.

Continues escrivint amb la màquina d'escriure, l'Olivetti de la qual parles al llibre?

Sí, tot ho faig amb la meua vella màquina d'escriure. Fa un temps em van posar a la portada d'una revista internacional de la marca Olivetti perquè continuava fidel a la meua màquina d'escriure. Vaig pensar: «Ara sí que seré famós, però per haver escrit en una Olivetti i no pas pels meus llibres!»

«Les emocions que un ha viscut apareixen a través de l'escriptura.»

El clic-clic del teclat, t'ajuda a escriure, contribueix al ritme?

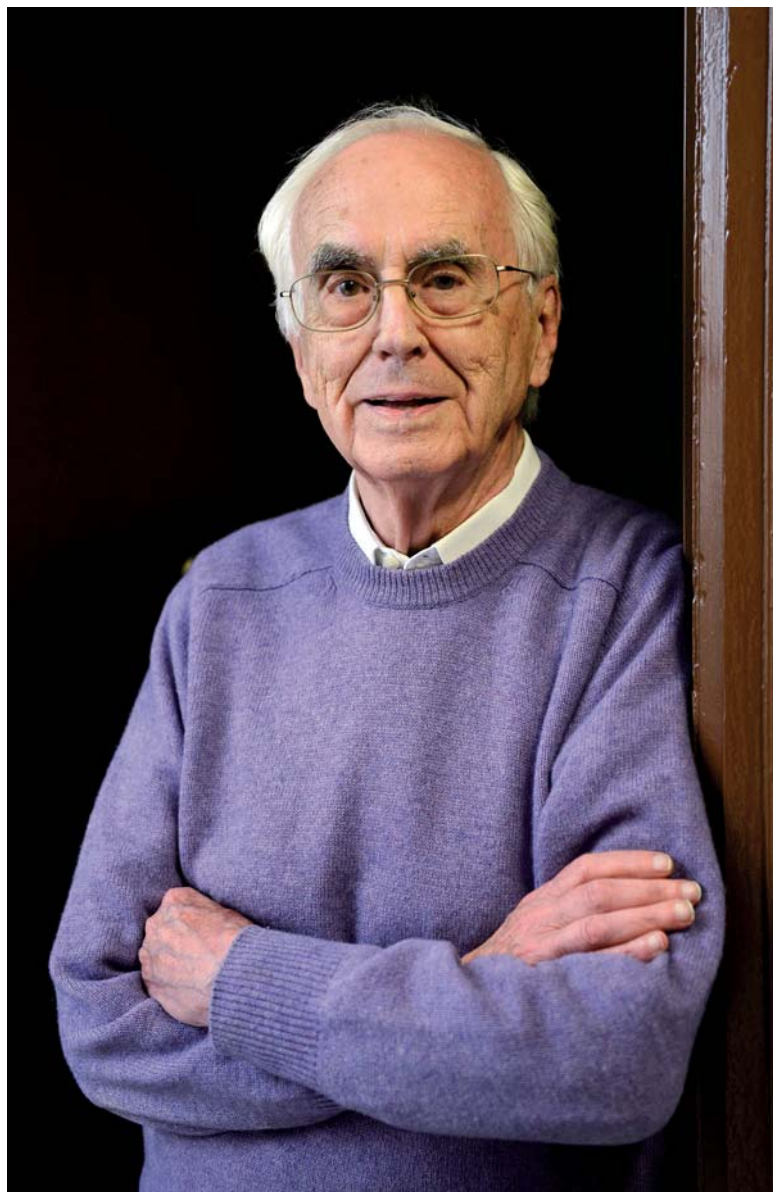
Mai no m'ha inspirat el silenci. Els meus primers llibres, que van ser unes vuit o deu novel·les, els vaig escriure tots en cafès. Seure allí, en un taula, i anar sentint la remor de la gent que entrava i sortia, que es quedava... m'anava bé. Ara escric a casa, amb l'Olivetti. Però no sóc com un escriptor anglès, posem per cas, que té un gos als peus i és a la vora de la llar de foc, a la tarda, escrivint. Jo escric quan puc, mai no és a la mateixa hora; només sé que hi ha d'haver un espai del dia per a escriure.

Quan feies l'article diari, seguies una disciplina especial?

No, però fer un article diari sí que et fa pensar una mica cada dia. T'obliga a un hàbit de pescar un detall determinat que t'interessa i, a partir d'allò, donar-hi voltes i escriure'n alguna cosa. Aquest hàbit dels articles també té a veure amb la meua puntualitat. Sempre que quedo en un lloc, hi arribo deu minuts abans, per a tenir la llibertat total de veure com és aquell lloc just abans de l'obligació, de fer allò que hi has anat a fer. Aquest marge de deu minuts és com una concessió de llibertat que t'atorgues per a poder mirar el que hi ha al teu voltant. Alguna cosa t'acabarà interessant. I això vol dir molta observació.

Al teu llibre hi ha moltes coses que fan gràcia. El text dedicat a la barba, per exemple.

Anècdotes semblants m'han passat moltes vegades. Hi ha gent que està convençuda d'una cosa que tu has fet o dit i resulta que allò mai no ha estat així. Jo no ho desmenteixo mai, perquè de vegades s'enfaden. Un dia, un senyor em recordava una visita que jo havia fet a Vallfogona, i jo no hi he anat mai, a Vallfogona. La primera reacció va ser do-

lenta. Es va enfadar. Per això, moltes vegades, ja no dic res, ho deixo córrer. Perquè no s'enfadin.

Dediques un altre text al bigoti.

Em vaig deixar créixer el bigoti quan vaig començar a fer d'advocat. Em semblava que el bigoti em donava un aire que infonia més respecte. Jo era molt jove i creia que el meu aspecte no era el més adequat per a circular pels jutjats i que els funcionaris em fessin cas.

En un altre text parles de Josep Pla i la seva por de no ser llegit després de mort.

La imatge de Pla preocupat per la posteritat no és la més típica d'ell. Tots som més dèbils del que ens pensem. A mi ningú no em pot assegurar que els meus llibres seran llegits, mentre sóc viu. Em sabia greu saber que no es llegien. Però la posteritat no em preocupa gens.

«Jo mai no m'he proposat res, he viscut al dia.» «Mai no m'ha inspirat el silenci.»

Haver escrit l'himne del Barça deu fer il·lusió.

Veure una colla de nens japonesos cantant «Tot el camp és un clam», això sí que és realment emocionant, té la seva gràcia.

Com va anar, que te'l van encarregar?

Crec que va ser l'Agustí Montal que, en celebrar-se els setanta-cinc anys del club, va convocar un concurs d'himnes, un concurs de lletres i de músiques. Jo m'hi vaig presentar, al de lletres, i també altres persones com Jaume Picas i Guiu. La meua lletra va guanyar, tot i que hi van afegir uns versos d'en Picas. Vaig escriure l'himne tenint en compte el ritme, que havia de poder cantar una multitud i que s'havia de poder entendre: cada frase havia de transmetre una idea, i entre l'una i l'altra hi havia d'haver una pausa. Per això «Las mocitas madrileñas van alegres y risueñas» no funciona com a himne. Suposo que la meua experiència en

el món de la cançó em va ajudar. Seguir un ritme i que allò que dius sigui dins aquest ritme, seguint una estructura feta de moments i espais.

Tornem al ritme. Quan siguem independents, haurem de fer un altre himne potser menys tràgic o no tant de guerra?

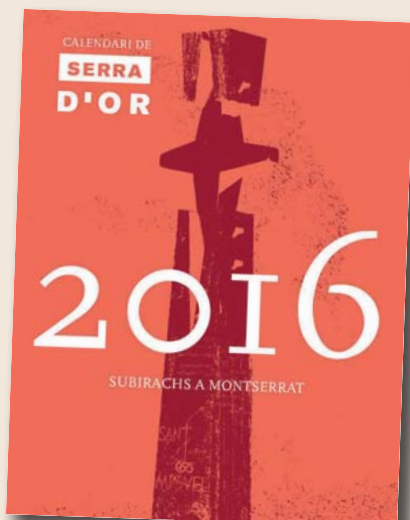
Quan em provoquen com ara tu acabes de fer, sempre responc que val més no canviar res, que tot continuï igual. Fixa't en «La Marsellesa», o el «God Save the Queen»: són coses antigues, que parlen de guerres, però continuen essent himnes d'avui perquè el to amb què es canten és el d'avui. Amb «Els Segadors» hauríem de fer el mateix. Les paraules són antigues, però el to en què es diuen pot ser el d'avui mateix. L'entonació amb què el cantem és el que el farà actual.

Vist així, d'acord. El to, doncs.

El to és fonamental. Tu dius una cosa i hi poses la teua intenció: resulta senzill, no és presumptuós.

Com ara en el llibre de què parlem.

Sí, com en el llibre. Jo em conformo amb això, ser concret en el to, en el que dic, ser discret tot i que doni puntes d'emoció inesperades.

NOVETAT

Calendari Serra d'Or 2016 Subirachs a Montserrat

El calendari «Serra d'Or» del 2016, preparat per Judit Subirachs-Burgaya, està il·lustrat per dotze fotografies a color, de les principals obres de Josep Maria Subirachs a Montserrat: la Creu de Sant Miquel, el monument a Ramon Llull, la capella del Santíssim, etc.

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
comanda@pamsa.cat - www.pamsa.cat